

KORT UDSIGT OVER DANSK ORNITHOLOGI FRA DE ÆLDSTE TIDER TIL OMKRING AAR 1900

AF

O. HELMS

Indledning.

Saalænge der har eksisteret Mennesker i vort Land, saalænge har der ogsaa været Kendskab til Fugle, men Litteraturen om dem gaar i Danmark næppe 300 Aar tilbage; i det følgende skal jeg prøve at give en kort Udsigt over den. I GOSCH'S Værk: »Udsigt over den danske zoologiske Litteratur« findes omtalt ogsaa de ornithologiske Forfattere og deres Arbejder indtil 1876, og som en direkte Fortsættelse har vi SVEND DAHL'S »Bibliotheca zoologica Danica«, der gaar fra 1876 til 1906. I det første Bind af »Danmarks Fugle« har E. LEHN SCHIØLER en Fortegnelse over den ornithologiske Litteratur fra de ældste Dage med fyldigt Ud- drag af Hovedværkerne; enhver, der vil have nøjere Besked, kan søge den de anførte Steder.

Mit Emne har jeg begrænset saaledes, at jeg holder mig til, hvad der er skrevet af danske om danske Fugle, idet jeg ikke gaar ind paa, hvad danske Forfattere har skrevet om Fugle udenfor vort Land, selv om det naturligt ofte vil hælde, at jeg ved Omtalen af de ornithologiske Forfattere kommer til at berøre, hvad de har skrevet om Fuglelivet i Norge, Færøerne, Island eller Grønland. Jeg slutter af med de første Aar af det tyvende Aarhundrede; i 1906 blev »Dansk ornithologisk Forening« stiftet, og hvad der siden da er skrevet om danske Fugle vil enten findes offentliggjort i Foreningens Tidsskrift, eller, naar det drejer sig om Arbejder, der er udkommet andetsteds, vil her findes Anmeldelser af dem.

Emnet falder uden Tvang i fire Afsnit; det første er den ældre Tid, saa langt tilbage vi overhovedet har dansk ornithologisk Litteratur, d. v. s. fra 1650, og det gaar et Aarhundrede frem i Tiden. Det næste Afsnit er sidste Halvdel af det 18de Aarhundrede og Tiden til 1820, det Tidsrum der følger umiddelbart

efter, at det største naturhistoriske Geni, Verden overhovedet har kendt, LINNÉ, havde bragt fast Grund under Studiet af Zoologien. Som det tredje Tidsrum har jeg taget Aarene fra 1820 til 1850, den Tid, der indledes med FREDERIK FABER's Indtræden i dansk Ornithologi, den Mand, som vi godt kan betegne som den danske Ornithologis Fader. Aaret 1850 er sat som Grænse, fordi umiddelbart derefter kom KJÆRBØLLING's Fugleværk, som har haft den Betydning, at herigennem fik Almenheden en Bog i Hænde, af hvilken den kunde skaffe sig Kundskab om danske Fugle og deres Liv. Den sidste Periode er saa Tiden fra 1850 op til omkring Aar 1900, delt i to omtrent lige store Afsnit.

Ornithologiens Historie forud for den danske ornithologiske Litteratur.

Selvfølgelig hviler dansk Ornithologi paa den ornithologiske Viden, som er indhøstet i andre Lande, og vi skal langt tilbage for at finde den ældste ornithologiske Litteratur. Som Fader til denne saavel som til al Zoologi regnes ARISTOTELES (384—322 f. C.), Filosofen og Naturforskeren, hvis Skrifter angives at være overordentlig talrige, nogle taler om 400, andre om 1000. I sit Værk: »Om Dyrene« benævner og beskriver han omkring 150 Fuglearter, der iøvrigt ikke alle er lette at genkende. ARISTOTELES havde gode Forbindelser til at skaffe sig Fugle, thi ALEXANDER DEN STORE, hvis Lærer han havde været, sendte ham Fugle fra Asien. ARISTOTELES's Værk, der nu væsentlig har historisk Interesse, er oversat til forskellige Sprog, bl. a. til Svensk af SUNDEVALL.

Det næste store Værk, hvori Fuglene behandles, er PLINIUS's »Naturhistorie«, der omfatter alle Grene af Naturvidenskaben. PLINIUS var en højstaaende romersk Embedsmand, der omkom under Vesuv's Udbrud Aar 79. Hans Naturhistorie, af hvilken en Del var taget efter ARISTOTELES, har spillet en meget stor Rolle gennem Aarhundreder; den holdt sig først i Afskrifter, blev senere trykt og udkom paa forskellige Sprog i mange Udgaver og — betydeligt moderniseret — blev den brugt lige op til for et Hundredaar siden. Fra PLINIUS maa vi springe over 1000 Aar frem for at træffe de næste Naturhistorikere, og vi møder da først Middelalderens store Zoolog ALBERTUS MAGNUS, der døde i 1282, og hvis store men kun lidet originale Arbejde: »Om Dyrene« første Gang blev trykt i 1485. I det 16de Aarhundrede levede omtrent samtidig tre Forfattere, der skrev store naturhi-

storiske Værker: Franskmanden BELON, Italieneren ALDROVANDUS og Schweizeren CONRAD GESNER, den sidste vel den berømteste af dem, en Mand med en uhyre Kundskabsmængde. Han var Læge og Naturforsker og udgav store Bøger om alle Grene af Naturvidenskaben. Hans Værk om Fugle, der udkom — selvfølgelig paa Latin — i 1555, indeholder vel Summen af Datidens Viden om Fuglene. Som et Eksempel paa, hvor nøje han gik ind paa de enkelte Arter, kan jeg nævne, hvad han fortæller om Storken paa ialt 11 Foliosider: om dens Navn paa alle Sprog, dens Udbredelse, Stemme, Føde, Gang, Flugt, Redebygning, Træk, dens Forhold til andre Dyr, hvilke Lægemedler man faar af den, og hvilke Sagn der knytter sig til den. Endnu skal jeg blot nævne et stort Værk, som spillede en ikke ringe Rolle gennem det 17de og 18de Aarhundrede, ja længere frem; det er JOHANNES JONSTON'S »Naturhistorie«, af hvilken Bindet om Fuglene kom i 1657. De forskellige Dele er overordentlig rigt illustrerede af forskellige Kunstnere. Billederne af Fugle er ikke gode, af Insekterne derimod mesterlige. JONSTON'S Arbejde skal iøvrigt væsentlig være et Udpluk af ALDROVANDUS'S Værk.

Dansk Ornithologi fra 1650 til 1750.

Af det foregaaende vil det ses, at de, som i det 16de og 17de Aarhundrede vilde vide noget om Fugle, nok kunde faa Oplysning derom, men Bøgerne herom, skrevne paa Latin, var kun tilgængelige for den lærde Verden. Dette Sprog benyttedes ogsaa til de ornithologiske Arbejder, der saa Dagens Lys i Danmark i det 17de Aarhundrede og til den langt overvejende Del af dem, der udkom i det næste Hundredeaar. De første i Danmark fremkomne Bøger, hvori Fugle behandles, stammer fra den Kreds af Lærde, Læger og Naturhistorikere, som levede omkring Midten af det 17de Aarhundrede, og som hvis Kærne regnes Slægten BARTHOLIN. Indgaaende anatomisk Undersøgelse af Dyr var paa den Tid meget brugt, og Fugle var ofte Genstand for Undersøgelsen. Den første i Danmark skrevne ornithologiske Bog udkom i 1650 og handler om Undersøgelse af en enkelt Art. Det er THOMAS BARTHOLIN'S: »De cygni anatomicae ejusque cantus« (Om Svanens Anatomi og dens Sang). Den første Halvdel af den, der handler om Knopsvanens Anatomi og Biologi, kunde i og for sig godt være skrevet i vore Dage; hele den sidste Del, der bringer alt, hvad de klassiske Forfattere har skrevet om Svane-

sang, vidner om Forfatterens uhyre Belæstthed, men er, naturhistorisk set, ganske værdiløs. Fem Aar efter udkom det første større Værk, hvori flere danske Fugle omtales, OLE WORM's berømte Bog: »Museum Wormianum«. Forfatteren, der var født i Aarhus i 1588 og døde i København i 1654, var en flittig og meget vidt spændende Forsker, Professor i Græsk og Fysik, senere i Medicin; hans Arbejder er mangfoldige, mest berømt maaske hans Runeværk. WORM var en ivrig naturhistorisk Samler og havde et smukt Museum, en af Københavns Seværdigheder; det er Genstandene i dette Museum, han beskriver og afbilder i den foran nævnte Bog. Der findes heri bl. a. et godt Billede af en Gejrfugl, som han havde haft levende, et overordentlig smukt og naturtro Billede af en Lom, desuden Beskrivelse af adskillige andre inden- og udenlandske Arter. Bogen er trykt hos ELSEVIR i Leyden og det er ikke med Urette, at GOSCH kalder den »en prægtig Foliant, der pryder ethvert Bibliothek, hvor den findes«.

OLE WORM's Samlinger gik efter hans Død over i det kgl. Kunstkammer; over dette, der er Grundlaget for vore forskellige offentlige Samlinger, har vi fra 1696 en Beskrivelse, efter Chr. V's Opfordring forfattet af en af de yngre i Bartholinernes Kreds, HOLGER JACOBSEN, i Almindelighed betegnet med sit latiniserede Navn: IACOBÆUS. Der findes ogsaa Afbildning og Beskrivelse af Samlingens Fugle i Værket, men disse indtager iøvrigt kun en beskedent Plads i den pragtfulde Bog, som bragte Forfatteren megen Anerkendelse.

Et Værk af lignende Art var ADAM OLEARIUS's Beskrivelse fra 1666 af det gottorpske Kunstkammer, som senere indlemmedes i de danske Kongers Samlinger. I Værket nævnes og afbildes en Del Fugle, men for de flestes Vedkommende desværre ikke efter hvad der fandtes i Museet, men efter »Museum Wormianum«. Der omtales at Museet ejer et Drontehoved — det som senere kom til København og endnu findes paa zoologisk Museum — men i Bogen findes ikke dette afbildet, derimod et ældre Billede af Dronten.

Den første mere indgaaende Omtale af danske Fugle stammer fra PEDER SYV, der var Præst i Hellested i Stevns og døde 1702. Han er vel mest kendt for sin Udgivelse af danske Ordsprog, men han havde ogsaa Interesse for Naturhistorie, og hans Optegnelser herom, der er udgivne af SVEND DAHL, viser, at hans Kendskab til Fugle ikke var helt ringe, selv om han hentede en Del fra andre Kilder, hvilke han ogsaa anfører.

Tidsrummet fra 1750 til 1820.

Omkring Midten af det 18de Aarhundrede var udkommet LINNÉ's »Systema naturæ«, hans »Fauna Suecica« samt hans mange Rejsebeskrivelser, af hvilke de fleste — mod Datidens Sædvane — var paa Modersmaalet. Herhjemme træder adskillige i hans Fodspor. I 1763 udkommer den første paa Dansk skrevne Beretning om en enkelt Fugl, BRÜNNICH's »Ederfuglens Beskrivelse«, hvortil senere kom et Tillæg. Den er betydelig mere værd end hans det følgende Aar udgivne »Ornithologia borealis«, en meget kortfattet Beskrivelse af alle nordiske Fugle. MORTEN THRANE BRÜNNICH var født 1737, døde 1827; han dyrkede ivrigt Zoologien, men gik senere over i praktisk Virksomhed og var saaledes i en Aarrække Direktør for Kongsberg Sølvværk.

I 1776 udgav Danmarks den Gang berømteste Zoolog, OTTO FRIDERICH MÜLLER, en kortfattet, dansk Fauna under Titelen: »Zoologiæ Danicæ prodromus«. Meningen var at denne »Forløber« skulde efterfølges af et mere udførligt Værk, og det skete ogsaa, idet MÜLLER i 1789 paabegyndte Udgivelsen af en stor illustreret »Zoologia Danica«, som forøvrigt delte Skæbne med det et Aarhundrede senere paabegyndte Værk af samme Navn, aldrig at blive fuldendt; af Fugle findes kun afbildet og beskrevet fire.

I sidste Halvdel af det 18de Aarhundrede udkommer adskillige Værker, der beskriver enkelte Dele af Landet og de paagældende Egenes Naturhistorie; Fuglene faar da som rimeligt ogsaa deres Part. Den største og mest fuldkomne Beskrivelse, der ikke gælder et enkelt Sogn eller Landsdel, men hele Landet, har vi i ERIK PONTOPPIDAN's »Danske Atlas«, det pragtfulde Værk i 7 Bind, Forløberen for TRAP's »Danmark«. I det første Bind — som forøvrigt jævnligen udbydes særskilt — findes Landets og Folkets almindelige Historie og desuden et naturhistorisk Afsnit. Over Danmarks Fugle findes en fuldstændig Liste, og en Del af dem er afbildede efter udstoppede Fugle i Naturhistorikeren ESAIAS FLEISCHER's Samling. I Slutningen af Kapitlet om Fuglene findes en af Kaptejn TEILMANN paa Latin skrevet Omtale af nogle Andearter, der forekom i Jylland. ERIK PONTOPPIDAN, der vel er en af de mest storslaaede Skikkelser, vort Land nogensinde har ejet, var født i Aarhus i 1698; han blev Sognepræst paa Als, senere Hofpræst i København og i 7 Aar Biskop i Bergen. Som

Resultat af sit Norgesophold udgav han Pragtværket: »Første Forsøg paa Norges naturlige Beskrivelse« med indgaaende Omtale af Norges Fugle ledsaget af smukke Tavler.

I de talrige Beskrivelser af Sogne eller andre Landsdele, som i dette Tidsrum saa Dagens Lys, findes ofte Meddelelser om Fugle af ikke ringe Interesse. Det gælder saaledes om OLAUS OLAVIUS's »Beskrivelse over Schagens Kiøbstæd og Sogn« fra 1787. OLAVIUS, der tidligere havde foretaget en Rejse paa Island, var Toldembedsmand. Da han levede paa Skagen, var den forhen blomstrende By og Egn ødelagt af Sandflugten, men ældre Indbyggere kunde endnu berette om de tidligere Forhold. I hans Bog findes et Kapitel om Fugle og en Tavle med Afbildning af den ham ukendte Vendehals samt desuden en Beretning om en yderst primitiv, men øjensynlig med Held kronet Ringmærkning af Ederfugl. I LORENTZ BYNCH's »Om Anholts naturlige Beskaffenhed« fra 1801 og LARS HESS BING's »Physisk og oekonomisk Beskrivelse af Øen Lessøe« fra 1802 findes gode Meddelelser om Øernes Fugleliv, og det samme gælder C. SCHADE's »Beskrivelse over Øen Mors« fra 1811. I den findes bl. a. Beretningen om Alpesejleren, som han havde fundet død i et Kirketaarn. En for sin Tid god Skildring af Fuglene i et jysk Sogn giver NIELS BLICHER, STEEN BLICHER's Fader. Han var Præst i Vium Sogn og hans højst interessante Sognebeskrivelse, der udkom i 1795, er senere genoptrykt. Der findes heri en ret fyldig Omtale af de Fugle, der var trufne i Sognet; den har bl. a. ogsaa Interesse ved, at man herigennem bliver klar over, hvor Grunden var lagt til STEEN BLICHER's Kendskab til Fugle.

Paa naturhistoriske Haandbøger fandtes ingen Mangel i dette Tidsrum. Franskmanden BOMARE havde omkring 1760 udgivet en stor Naturhistorie, som blev oversat paa Dansk af Professor APHALEN; for de nordiske Fugles Vedkommende er det dog ikke blot en Oversættelse men en indgaaende Bearbejdelse. Fra Slutningen af Aarhundredet har vi ESAIAS FLEISCHER's store naturhistoriske Værk i 10 Bind og noget senere RAFN's, hvori Afsnittet om Fugle blev skrevet af KIELSEN.

Interessen for Naturhistorie giver sig paa dette Tidsrum ogsaa til Kende ved, at der begynder at udkomme et naturhistorisk Tidsskrift: »Skrivter af Naturhistorieselskabet«; det begyndte i 1790 og holdt ud til 1802. Det var M. VAHL og P. C. ABILDGAARD, som væsentlig prægede Tidsskriftet, og den første skrev deri om

forskellige tropiske Fugle; om danske Fugle indeholder det just ikke meget, men Tidsskriftet var et Sted, hvor OTTO FABRICIUS offentliggjorde nogle af sine Arbejder, bl. a. Afhandlingen om den pukkelnæbete Ederfugl, *Somateria spectabilis*, der vel nærmest var tænkt som et Sidestykke til BRÜNNICH's Arbejde om Ederfuglen.

Den første Snese Aar efter Aarhundredskiftet var ret døde i ornithologisk Henseende herhjemme, hvortil vel Krigsforholde og Pengekrisen bidrog. I Udlandet havde Ornithologien derimod paa den Tid en Blomstringsperiode; man behøver kun at nævne Navnene BRISSON og BUFFON fra Frankrig, fra Tyskland den ældre og yngre NAUMANN og CHR. LUDWIG BREHM. Som Professor i Zoologi og Bestyrer af zoologisk Museum sad den Gang i København den ældre REINHARDT (J. C. H. REINHARDT). Blandt hans Arbejder omhandler forskellige Fugle, dels skrev han om grønlandske Fugle, der kom til Museet, dels forskellige mindre Arbejder om danske Fugle. Han havde iøvrigt stor Fortjeneste af at forøge Museets Fuglesamling gennem FABER's Indsamlinger paa Island, HOLBØLL's i Grønland og gennem Erhvervelser fra Holsteneren WÖLDICKE; noget af hvad han skrev om Fugle, fremkom i det netop paabegyndte »Tidsskrift for Naturvidenskaberne«, af hvilket han selv var Udgiver sammen med H. C. ØRSTED og J. W. HORNEMANN.

Tiden fra 1820 til 1850.

Omkring 1820 viser sig som et Meteor for altfor hurtigt at svinde igen en straalende Skikkelse indenfor dansk Ornithologi, FREDERIK FABER, den som med sikker Haand førte vor hjemlige Ornithologi fra tidligere spredte og famlende Arbejder hen imod det Punkt, hvor den staaer i Nutiden. FABER og hans Værker har jeg tidligere saa indgaaende skildret her i Tidsskriftet (Bind 22), at jeg ikke nu skal give ham en vidtløftigere Omtale. Hans største Arbejde: »Ueber das Leben der hochnordischen Vögel« vil — omend skrevet paa Tysk — altid staa som et af Hovedværkerne i vor ornithologiske Litteratur. Om danske Fugle skrev han foruden den friske og fornøjelige Skildring af Udflugten til Øerne i Kattegat forskellige mindre Arbejder. Der er vist ingen Tvivl om, at han havde planlagt et større Værk om Danmarks Fugle, der imidlertid aldrig blev til noget. Der kom kun hans »Ornithologiske Noticer til Danmarks Fauna«; den direkte Foranledning til deres Fremkomst var at CHARLES TEILMANN i 1823 havde ud-

givet et Arbejde: »Forsøg til en Beskrivelse af Danmarks og Islands Fugle« med Undertitelen: »Haandbog i det danske Veideværk« (Jagt), hvad Bogen iøvrigt slet ikke er. Forfatteren var en absolut Modsætning til den yderst omhyggelige og samvittighedsfulde FABER; hans ornithologiske Kundskaber var kun som saa, Beskrivelserne var tagne efter TEMMINCK (hvem han staver paa 5 forskellige Maader), og Biologien tager han det ikke saa nøje med. FABER bebrejder ham hans Sprog, som unægtelig er noget jysk farvet, og hans Unøjagtighed, men yder ham iøvrigt rimelig Anerkendelse. TEILMANN er den første, som er opmærksom paa Sandternens Forekomst her i Landet; næppe mange ved, at Navnet Klirer skyldes ham.

De fleste af FABER's Arbejder var skrevne paa Tysk, og nogle af dem blev trykte i de tyske Tidsskrifter: »Ornis« og »Isis«. »Ornis« naaede kun en kort Tilværelse; det blev udgivet af CHR. L. BREHM, til hvem FABER stod i Venskabsforhold, og foruden flere mindre Artikler kom første Del af Beretningen om Rejsen til Kattegatsøerne heri. Arbejdet fortsattes i OKEN's Tidsskrift: »Isis«, i hvilket ogsaa fremkom FABER's større Arbejde om islandske Fugle.

Tiden mellem FABER's Død i 1828 til 1850 var ikke særlig frugtbart paa Afhandlinger om danske Fugle. I 1838 paabegyndtes Udgivelsen af et nyt naturhistorisk Tidsskrift, almindelig benævnet som »KRØYER's Tidsskrift« efter Udgiveren og den største Bidragyder. Om danske Fugle indeholder det just ikke meget, men i nogle af de første Aargange findes P. ALBERG-HOLM's »Ornithologiske Bidrag til Færøernes Fuglefauna« og C. HOLBØLL's meget bekendte »Ornithologiske Bidrag til den grønlandske Fauna«.

Om danske Fugle udkom i Tiden 1842—46 nogle Arbejder af B. CHR. PAULSEN, først et Hæfte under Titelen: »Vejledning til Kundskab om de i Danmark, Slesvig og Holsten forekommende Fugle«, der kun omhandlede Rovfuglene, senere et mere omfattende Arbejde (ogsaa oversat paa Tysk); men de har kun ringe Interesse.

Hverken GOSCH eller LEHN SCHIØLER tager STEEN BLICHER med som ornithologisk Forfatter. I hans Tidsskrift: »Diana« (1832—36), som han væsentlig selv skrev, findes dog adskillige gode og indgaaende Beskrivelser af danske Fugle, af Graaand, Urhane, Sneppe og Bekkasiner, for en meget stor Del efter hans egne Erfaringer. Lad saa være, at en Del af Artiklerne handler

om Jagten paa disse Fugle, deres Levevis beskrives dog ogsaa grundigt. Og gennemgaar man dansk Ornithologi fra denne Periode, er det umuligt ikke at nævne BLICHER's »Trækfuglene«; selv om det er et skønlitterært Arbejde, en Digtsamling, maa det ikke glemmes, at vi her første Gang i dansk Poesi ser en Række Fugle som Emne, og vel at mærke er dette Emne behandlet af en Forfatter, der havde nøje Kundskab dertil.

Tilbage bliver fra dette Tidsrum at nævne det første store, med Farvetavler forsynede Værk over Danmarks Fugle, I. E. C. WALTER's i 1828 paabegyndte Arbejde: »Nordisk Ornithologie«. Det er et stort Folioværk i fire Bind med henvend 300 af Forfatteren tegnede og haandkolorerede Tavler af danske Fugle; en Del af dem er fortræffelige baade fra et kunstnerisk og zoologisk Synspunkt. Til hver Art hører en Beskrivelse paa Dansk og Tysk, maaske for en Del taget fra andre; men det fremgaar tydeligt, at Forfatteren maa have været en meget interesseret Ornitholog, og om en Mængde af Billederne oplyser han, at han har haft det Eksemplar, hvorefter Billedet blev malet, i Fangenskab. GOSCH omtaler WALTER meget overlegent og med en ret utilsløret Beskyldning for Uvederhæftighed, men jeg finder denne Omtale uberettiget. WALTER, der var Portrætmaler og Kobberstikker, skylder vi det første store danske Fugleværk, som imidlertid aldrig blev Almenhedens Eje bl. a. paa Grund af det ringe Tal, hvori det blev trykt; et fuldstændigt Eksemplar hører til de store Sjældenheder.

Tidsrummet fra 1850 til 1875.

Den Tanke, som øjensynlig havde foresvævet WALTER, at frembringe et Værk, der i Tekst og Billeder behandlede hele Danmarks Fugleverden, blev ikke gennemført paa nogen heldig Maade. Værket var stort og kostbart, saa enhver Mulighed for, at det skulde kunne naa ud i videre Kredse, paa Forhaand var udelukket; dertil kom, at endog det svageste Forsøg paa en Systematik savnedes. Man kan fuldt ud give LEHN SCHIØLER Ret, naar han ved Omtalen af WALTER's Værk beklager, at FR. FABER ikke blev den, der skrev Teksten og vejledede ved Valget af Billederne.

Hvad WALTER ikke fik Held til, lykkedes en Snes Aar senere for KJÆRBØLLING, og det er derfor rimeligt at indlede en ny Periode i dansk Ornithologi med Fremkomsten af hans Fugle-

værk; der blev gennem det givet den danske Almenhed et Middel i Hænde til at lære Landets Fugle at kende, og det er ikke for meget sagt, at KJÆRBØLLING's Arbejde i over 70 Aar var den Kilde, som alle fugleinteresserede i vort Land søgte til, et Arbejde, som har haft en ganske overordentlig Betydning ved at fremme Kundskaben om og Interessen for Fugle i Danmark.

NIELS KJÆRBØLLING var født paa Als i 1806 og blev 65 Aar gammel. Af Uddannelse var han Lærer, gik saa over i gartnerisk Virksomhed og var i adskillige Aar Inspektør ved en Forsøgshave ved Snoghøj, som var anlagt af jyske og fynske Haveselskaber. Medens han var i denne Stilling, udgav han sit Værk om danske Fugle. Først kom i 1852 Afbildninger af de gamle Hanner, to Aar senere et Supplement med Hunnerne og de unge Fugle og i 1856 et yderligere Tillæg med de skandinaviske Fugle tilligemed Teksten. Fuglene er tegnede af KJÆRBØLLING og haandkolorerede, hvorved der fremkom stor Forskel paa de enkelte Eksemplarer; Værket blev forholdsvis hurtigt udsolgt.

Det var et stort Arbejde, KJÆRBØLLING havde lagt i sit Fugleværk, som trods dets Mangler gennem en lang Aarrække havde en stor Betydning som det Sted, hvor man kunde finde Oplysning om Danmarks Fugle. At kritisere Arbejdet og at finde Fejl og Mangler deri er let nok, men det maa ikke lade os overse det gode ved det. Professor O. G. PETERSEN fremdrog for en Del Aar siden, hvorledes adskilligt af de biologiske Afsnit var taget direkte fra ZANDER's Bog om Mecklenburgs Fugle. Det kan heller ikke nægtes, at KJÆRBØLLING benyttede sig lovlig frit af dette Arbejde, og han burde vel have anført sin Kilde; men han har sikkert ikke tænkt at hemmeligholde denne. ZANDER var Præst i Mecklenburg, en Samtidig af KJÆRBØLLING og uden Tvivl en Mand, som han havde personligt Kendskab til fra ornithologiske Møder i Tyskland.

Selv om man ser bort fra KJÆRBØLLING's Værk om danske Fugle, var han en Ornitholog af et ikke helt ringe Format. Han dyrkede ogsaa den videnskabelige Side af Ornithologien og var en ivrig Samler; han angiver selv, at han havde over 4000 Fugleskind foruden en stor Ægsamling. I det rige ornithologiske Liv, der paa den Tid herskede i Tyskland, tog KJÆRBØLLING levende Del; han var Medlem af »Deutsche ornithologische Gesellschaft«, og forelagde paa dets Møder adskillige ornithologiske Arbejder, der viser hans Iver og Interesse i Studiet af Fugle. Et Foredrag

om de højnordiske Jagtfalke støtter han paa et Materiale paa 100 Falkeskind, og han skelner imellem de 3 senere almindelig anerkendte Racer: den skandinaviske, den islandske og den grønlandske Jagtfalk; hans Foredrag herom gav Anledning til en ivrig Diskussion. Titlen paa et andet Foredrag, som han holdt ved det skandinaviske Naturforskersmøde i 1851: »Om Vigtigheden af Iagttagelse af Fuglenes Vandringer for ved Sammenligninger at kunne slutte sig til Varigheden og Retningen«, lyder jo heller ikke fremmed for en Nutidsornithologs Øren. Hans Tydning af en Bastard mellem Lille Skallesluger og Hvinand som en særlig Art, hvilken han benævned: »Skalleslugeragtig And«, viste sig uholdbar, saavel som den Race, han opstillede af Stormfuglen. Lad være, at KJÆRBØLLING ikke hørte til de store banebrydende Videnskabsmænd, hans Navn bør dog nævnes med Ære blandt Danmarks Ornithologer.

Indenfor det Tidsrum, vi her beskæftiger os med, træffer vi i Ornithologien foruden KJÆRBØLLING særlig to Navne: I. C. H. FISCHER og den yngre REINHARDT. Enhver, der har givet sig af med dansk Ornithologi, vil have mødt FISCHER's Navn. Hans Uddannelse og Livsbane laa unægtelig Ornithologien ret fjernt, men hele sit Liv studerede han ivrigt Fugle og benyttede godt den Lejlighed, han havde gennem sine gode Forbindelser, til at iagttage Fugle, og til at forskaffe sig sjældnere Arter til sin Samling. FISCHER var født i 1814, blev theologisk Candidat og var fra 1844—1852 Adjunkt i Slagelse. I dette sidste Aar blev han valgt ind i Folketinget, af hvilket han var Medlem til 1866 og derefter i en Aarrække Medlem af Landstinget; fra 1875 var han i nogle Aar Kultusminister i ESTRUP's Ministerium. Hans Politik gik ikke i en bestemt Bane, thi først var han Venstremand, og det kunde synes noget underligt, at en Mand, der havde været det, og en Theolog, der i et Skrift var gaaet imod Bibelens Beretninger om Verdens Skabelse, netop blev Kultusminister i ESTRUP's Ministerium; han bevarede da heller ikke denne Stilling i Længden og døde som Direktør for Frederiks Hospital.

Men det er ikke som Politiker at FISCHER interesserer os her, selv om hans politiske Virken ogsaa fik Tilknytning til hans ornithologiske. Han sluttede sig nemlig til det i Slutningen af Treserne opdukkede Godsejerparti, blandt hvis Medlemmer han havde mange personlige og venskabelige Forbindelser. Hans største Arbejde var: »Nogle Iagttagelser over Danmarks Fugle

med særligt Hensyn til Vendsyssel« med to Fortsættelser optaget i »Naturhistorisk Tidsskrift«, ialt henved 150 Sider. At han, hvis Liv og Virken faldt i Kjøbenhavn, skrev om Vendsyssels Fugle, skyldtes hans Venskabsforhold til Kammerherre SKEEL, Ejeren af Dronninglund og Birkelse, paa hvilke Steder FISCHER ofte opholdt sig, og havde Lejlighed til Jagt og ornithologiske Jagttagelser. I det omtalte Arbejde findes en indgaaende Beskrivelse af en sjelden siberisk Drosselart, skudt i Feldborg Plantage, som han mente var *Turdus ruficollis*, Fortællingen om, hvorledes han fandt Mudderklirens Rede, den første Gang den overhovedet blev fundet i Danmark, og Beretningen om Havørnen i den store Vildmose. FISCHER skrev ogsaa om Bornholms Fugle og var den første, der klarede Nøddekrigens Ynglehistorie ved Fund af Rede og Æg paa Bornholm. En interessant Afhandling er den, han skrev om »Snestormen d. 13. Maj 1867 og Smaafuglene«, hvori han fortæller om de øjeblikkelige og senere Virkninger af den Snestorm, der rasede den nævnte Dag. Hvad FISCHER har skrevet, er mindre Arbejder, men det hører til det bedste og mest læseværdige i dansk Ornithologi.

Selv har jeg aldrig truffet FISCHER, derimod nok Mennesker, der har kendt ham og færdedes med ham. Efter hans Død overværede jeg Auktionen over hans Bøger og ret store, værdifulde Samling af udstoppede Fugle, der spredtes til alle Kanter. Senere er jeg kommen i Besiddelse af en større Samling Breve til ham, der viser, at han havde udstrakte ornithologiske Forbindelser rundt om i Landet, at mange sendte ham Fugle og spurgte ham til Raads om dem. Blandt hans Korrespondenter er dels forskellige Navne, der er velkendte i dansk Ornithologi, dels større Godsbesiddere fra Landets forskellige Egne. Der er Navne som BONNEZ fra Djursland, der skrev til ham om Kærhøge, Lehns greve FRIIS, Friisenborg, der fortalte om unge Snepper, der var skudte i Juni, og Grev DANNESKIOLD SAMSØE, Brattingsborg; begge de sidste var meget interesserede for Fugle, men erkendte deres Ukyndighed paa dette Omraade. Saa er der Breve fra kgl. Skuespiller FERSLEV, Herredsfoged GAD, Sæby, der fortæller om Bjerglærker, Læge F. HORNE MANN, Hjørring, der beretter om en mærkelig Drossel, desuden om Hærfugle, Turteldue og Ellekrage, og L. MÜNTER, af hvis Beretning man kan se, at Vandrefalken i 1870 ynglede paa Sommerspiret paa Møen.

Jagtlige Spørgsmaal interesserede FISCHER stærkt, han ind-

bragte i 1885 i Rigsdagen et Jagtlovsforslag, der var yderst fornuftigt, bl. a. derved at der kun var faa Datoer for Fredningen; f. Eks. foreslaas Vadefugle kort og godt fredede fra 1. Marts til 1. August.

Alt i alt var FISCHER en ejendommelig Skikkelse i dansk Ornithologi, som jeg haaber at faa Lejlighed til en Gang at skrive nærmere om.

Blandt Fagzoologerne var det i dette Tidsrum særlig I. TH. REINHARDT, som gav sig af med Ornithologien. Han var en Søn af den ældre Zoolog af samme Navn, var født 1816 og døde 1882; han studerede først Medicin, senere Zoologi, men tog ingen Eksamen. Som yngre deltog han i Galateaekspeditionen i 1845—47, forlod dog denne i 1846, for at besøge Naturforskeren, P. W. LUND, i Lagoa Santa i Brasilien, hvem han senere gæstede to Gange. Han blev ansat som Inspector ved Zoologisk Museum, senere som Docent i Zoologi, hvilke Stillinger han beklædte til sin Død.

REINHARDT's zoologiske Arbejder var mange, næsten alle mindre, og han holdt sig væsentligt til Hvirveldyrene. For Fugle havde han ret stor Interesse og har offentliggjort adskillige Arbejder om dem; det vil let forstaaes, at det for dansk Ornithologi var af Betydning paa den Post, som REINHARDT indtog, at have en Mand, der ogsaa gav sig af med Fugle. Hans første ornithologiske Arbejde var en lille Meddelelse om Fundet af det Drontehoved, der endnu eksisterer paa Museet; efter dette bestemte han senere Dronten til at være en Due. Som sin Fader skrev han en Del smaa Artikler om Grønlands Ornithologi, iøvrigt ogsaa den Liste over Grønlands Fugle, som findes i RINK's Værk: »Grønland geografisk og statistisk beskrevet«. Vedrørende dansk Ornithologi skrev han en større Artikel om Steppenhønsens Indvandring i Danmark i 1863, endvidere en Del mindre Afhandlinger, i nogle af hvilke han uhyre vidtløftigt drager til Felts imod FISCHER, bl. a. i Anledning af FISCHER's Bestemmelse af den i 1872 fangede Drossel, som FISCHER havde ment var *Turdus ruficollis*, medens REINHARDT bestemte den til *Turdus atrigularis*. I det hele taget var han ikke FISCHER god, men hvad der har været imellem dem, ved jeg ikke. Personlig har jeg ikke kendt REINHARDT og hørt ham forskellig bedømt fra forskellige Sider, men at han paa Ornithologiens Omraade var kundskabsrig og interesseret, er sikkert nok. Til hans ornithologiske Fortjenester

hører ogsaa, at han holdt Forelæsninger over danske Fugle, de eneste der nogensinde er holdt ved vort Universitet; han holdt en saadan Foredragsrække to Gange: i 1868 og i Slutningen af Halvfjerdserne. Blandt Tilhørerne i den første Række var Professor O. G. PETERSEN, i den anden Læge TH. N. KRABBE. Jeg ejer et lille Hefte, hvori O. G. PETERSEN paa det omhyggeligste har nedskrevet disse Forelæsninger, der var en ligefrem systematisk Gennemgang af Danmarks Fugle, deres Udbredelse og Biologi; i Heftet falder det noget tørt, men det kan jo have taget sig anderledes ud i Foredraget, illustreret med Fremvisning af Fugle.

Naar man taler om Ornithologien indenfor dette Tidsrum, kan man ikke undgaa at nævne Professor JAPETUS STEENSTRUP, selv om de fleste af hans Arbejder falder paa helt andre Felter, og hans ornithologiske Virken væsentlig er en Sidegren af hans Studier over Mosernes Udvikling her i Landet og Beskrivelsen af de i Køkkenmøddingerne gjorte Fund. STEENSTRUP, der var en Præstesøn fra Thy, var født i 1813. Han udmærkede sig allerede i sine unge Dage som Zoolog og Botaniker, blev Lektor ved Sorø Akademi og i 1846 Professor i Zoologi ved Universitetet efter den ældre REINHARDT. Da han først døde op imod Aarhundredskiftet, har mange nulevende kendt ham og nogle faaet Undervisning af ham; selv har jeg ogsaa overværet nogle af hans Forelæsninger. Hans Betydning som Zoolog i det hele skal jeg ikke komme ind paa, han var en Mand med Tilhængere og Modstandere, og en Del af, hvad han har skrevet, er blevet stærkt kritiseret. Som Zoolog var han yderst vidtspændende, behandlede mange forskellige Dyregrupper: Blæksprutter, Krebsdyr, Flyndere og mange andre; han var desuden en ivrig Arkæolog og studerede Udviklingen af Moserne her i Landet. Ogsaa Fugle kom han ind paa; hans Guldmedaljeafhandling fra 1838 (aldrig trykt) omhandler Fuglenes og Fiskenes Træk, og han skrev en lille Artikel om en Svartbag, der havde levet i Frihed i 64 Aar. I et større Arbejde fra 1855: »Overblik over det hidtil vundne Udbytte af Landets forhistoriske Dyreverden« gør han indgaaende Rede for denne og giver mange interessante Oplysninger om Fuglenes Fremtrængen og deres Forhold til Landets Beboere, han fortæller om Knogler af Tjur, der var fundne i Køkkenmøddingerne og skriver om Gejrfuglen, af hvilken Knogler var fundne samme Steds. Under Omtalen af

nogle fundne Svaneknogler nævner han, at Jægerne ved Limfjordens Kyster fortæller om en lille Svaneart, som de ogsaa kender paa Lyden, det har sikkert været den da her i Landet næppe erkendte Pibesvane. STEENSTRUP's Hovedværk paa Ornithologiens Omraade var den i 1857 i »Videnskabernes Selskabs Skrifter« udkomne Afhandling om Gejrfuglen: »Et Bidrag til Gejrfuglens Naturhistorie«, et fortræffeligt Arbejde, som rummede hvad man den Gang vidste om denne Fugl, som STEENSTRUP slet ikke tænkte sig udryddet; det er senere oversat paa Fransk, og er højt skattet af alle, der har givet sig af med Gejrfuglens Naturhistorie.

Naar jeg har fremdraget disse 3 enkelte Navne, vil det jo ikke sige, at der ikke var andre, der i dette Tidsrum beskæftigede sig med Fugle her hjemme; der er Mænd, som vi kender dels fra den nye Udgave af KJÆRBØLLING, dels fra FISCHER's Arbejder, saaledes som: Apoteker ALFRED BENZON, der havde en meget stor Ægsamling, Pastor THEOBALD, kgl. Skuespiller FERSLEW, Justitsraad ERICHSEN, Sekretær FRIIS og Læge BØLLING. Det var alle Mænd, der dels var Samlere, dels flittige Iagttagere af Fugle, men deres litterære Arbejder er kun faa og smaa.

Ornithologien fra 1875 til 1906.

Det er altid sin Sag at inddele i Perioder, men vi er nu naaet op i Halvfjerserne, og ligesom en Periode indledes med Fremkomsten af KJÆRBØLLING's Arbejde lige efter 1850, saaledes kan den næste Periode regnes at begynde med Genudgivelsen og Omarbejdelsen af dette Værk i 1875, og vare til Ornithologisk Forenings Stiftelse i 1906. Vi naar hermed op til en Gruppe Ornithologer, sammen med hvilke jeg selv har levet, og for en Del kendt personlig. Det er ikke Meningen at gennemgaa hver enkelt; jeg maa have Lov til at tale om Ornithologien og dens Stilling i det hele paa denne Tid, ogsaa fremdrage nogle af de Navne, der for en yngre Slægt er lidet kendte.

Den første Udgave af Kjærbøllings Bog var udsolgt, og der tiltrængtes en ny, som JONAS COLLIN paatog sig at udarbejde. Han var en Sønnesøn af den ældre JONAS COLLIN, som i sin Tid havde understøttet Udgivelsen af KJÆRBØLLING's Bog, men om dette har noget at gøre med hans Virksomhed ved den nye Udgave, ved jeg ikke. Han skriver selv i Fortalen, at den Bog-

trykker, som havde trykt det oprindelige Værk, henvendte sig til ham, og at han paatog sig det, »lidet anende Omfanget af den Opgave, jeg paatog mig at løse«. COLLIN var født i 1840, døde i 1905 og var for saa vidt Fagmand, som han var Magister i Zoologi, men hans egentlige Speciale laa ganske udenfor Fuglenes Omraade. Som Ornitholog vil han kun mindes for sin Udgivelse af »Skandinaviens Fugle«, som han kaldte Bogen, og de 3 Supplementer til denne. COLLIN's Bearbejdelse af KJÆRBØLLING's Bog og Udgivelsen af Supplementerne var et flittigt Samlerarbejde; af Forfatteren selv er der saa at sige intet. At kritisere hans Arbejde er let nok, men man havde dog nu et Værk, hvor man kunde faa Oplysning i Tekst og Billeder om alle de den Gang i Danmark trufne Fugle; Værket blev afsluttet i 1878. Kort efter kom der en anden Bog, som ogsaa har haft stor Betydning for Kendskabet til Fugle her i Landet, SEVERIN PETERSEN's Bog: »Vore Sangfugle«. SEVERIN PETERSEN var Lærer i Slotsbjergby ved Slagelse, en stilfærdig, tilbageholdende Mand, der først døde for et Par Aar siden i en meget høj Alder. Hans lille Arbejde er overordentlig fornøjeligt skrevet ud af hans eget nøje Kendskab til og Interesse for Sangfugle og deres Sang; det er udkommet i 3 Udgaver. Forfatteren, en Broder til Professor O. G. PETERSEN, var iøvrigt mere kendt i botaniske end i ornithologiske Kredse, særlig for sine Arbejder om de højere Svampe.

Der er ingen Tvivl om, at disse to Bøger for en Del danner Grundlaget for den Interesse for Fuglene, der viste sig i de sidste to Aartier af forrige Aarhundrede, og som fremkaldte en Del Lokalfaunaer, der gav os en god og i høj Grad tiltrængt Kendskab til Fuglelivet i Landets forskellige Egne. Af disse Lokalfaunaer skal nævnes HERSCHEID's lille Arbejde om Skanderborgegnens Fugle, CHRISTIANSEN's om Viborgegnens, HEIBERG's om Thylands Fugle, BARFOD's om Vordingborgegnens Fugle, BAAGØE m. fl.'s om Næstvedegnens Fugle, og A. H. FABER's om Vejleegnens og om Morsøes Fugle. Disse Bøger er nu alle udsolgte; de er skrevne af Mænd i højst forskellige Stillinger, er ogsaa af forskelligt Værd, men tilsammentagne har de givet Kundskaben om Fuglenes Udbredelse i vort Land et Stød fremad. P. HERSCHEID var Godsejer, A. H. FABER Pharmaceut, P. V. HEIBERG Læge, I. D. CHRISTIANSEN kgl. Skovfoged, K. BARFOD var den Gang Lærer, er nu Pastor emerit. og kendt som Gøgeforsker. I. S. BAAGØE var Apoteker, de 3 af hans Medudgivere J. SCHEEL, E. A. FAHREN-

HOLTZ og R. JUL. OLSEN var Trafikassistenter, den fjerde, H. GRØNVOLD, var den senere saa højt ansete Fuglemaler, der nu har levet i England i snart 40 Aar, en Mand, med en højst ejendommelig Livsbane. Han var født i Præstø, Søn af Storkøbmanden, Agent GRØNVOLD, og var uddannet som Snedker, men hans Lyst og Interesse var at male, særlig Fugle. HERLUF WINGE skaffede ham ind paa British Museum i London i en beskeden Stilling som Tegner, men han blev siden en af Europas bekendteste Fuglemalere og har illustreret en Mængde store engelske Værker; han lever endnu, stadig virkende i London. HEIBERG, der i en lang Aarrække levede i Viborg, skabte sig et højt anset Navn som en udmærket Kirurg og var en Læge, som i en ubegrænset Grad havde Befolkningens Tillid der paa Egnen. Hans smukke Samling af udstoppede Fugle med en Mængde Sjældenheder staar nu paa Raadhuset i Viborg. A. H. FABER har jeg kendt fra mine yngste Aar, og jeg har Grund til at mindes ham, som en af dem, der i min Barndom tog mig med ud paa Ture og lærte mig Fugle at kende. Han var den Gang paa Apoteket i Horsens, senere paa Apotekerne i Nykjøbing Mors og i Vejle, hvor han levede en lang Aarrække som Indehaver af en Materialhandel. Som saa mange andre af Datidens ornithologisk interesserede var han en ivrig Samler af Æg og senere af Fugle.

Der kunde nævnes adskillige andre, men jeg skal indskrænke mig til en Omtale af de tre Fagzoologer, der i sidste Del af Aarhundredet dyrkede Ornithologien: de to Brødre WINGE og KNUD ANDERSEN. Den ældste af Brødrene, OLUF WINGE, er for de fleste nulevende Medlemmer af Foreningen kun et Navn, thi hans Død falder for over 40 Aar siden; han døde i en Alder af kun 34 Aar af Lungetuberkulose. Skønt han levede saa kort, fik han dog ikke ringe Betydning for Dansk Ornithologi. I 1883 var der efter Afholdelse af den første internationale ornithologiske Kongres paa dennes Foranledning oprettet ornithologiske Iagttagelsesstationer i mange Lande. Professor CHR. LÜTKEN havde sat dette i Værk her i Danmark og redigerede Iagttagelserne i de to første Aar. Det tredje Aar, 1885, overtog OLUF WINGE Redaktionen, og nu dukkede op som et lille Tillæg Beretningen om Fuglefaldet ved de danske Fyr, som tog fastere Form i 1886. I 1887 overtoges Arbejdet af HERLUF WINGE, og fra 1888 drejede det sig udelukkende om Beretning fra Fyrene, om Fald af Fugle og Iagttagelser, hvilket Arbejde senere er fortsat, først i en Aar-

række af HERLUF WINGE, senere af R. HØRRING, et Arbejde, der snart kan fejre sit halvtredsindstyvende Aar. OLUF WINGE udgav tillige den lille, højst interessante Bog: »Jægerens skadelige Dyr«, en Bog, gennem hvilken mærkes Forfatterens Kendskab til Fuglene og hele den levende Natur, en Bog, der for saa vidt var langt forud for sin Tid, som den bragte en Del af de Naturfredningstanker frem, der først saa længe efter er blevet Almenhedens Eje. Den bitre Stemning overfor Jagt og Jægere, der kommer frem i Bogen, vil maaske vanskeligt forstaas af mange nu til Dags; men naar man ved, hvorledes Synspunkterne var i den da nylig oprettede »Dansk Jagtforening«, der paa sit Program havde Udrydelse af adskillige danske Rovfugle, kan WINGE's Standpunkt bedre bedømmes. At det var uforeneligt med begge de to Brødres Syn at øve Jagt under nogensomhelst Form, er forstaaeligt, men de gik altfor vidt i deres Fordømmelse af Jagt og Jægere. Bogen, der er aldeles ypperligt, skarpt og vittigt skrevet, vilde maaske have virket bedre, hvis dens Angreb paa Jægerne havde været mindre voldsomme; men bortset fra dens polemiske Side, indeholder den saa meget af ornithologisk Interesse, at den den Dag i Dag (den er atter udgivet af HERLUF WINGE) er en Bog, som enhver dansk Fugleven bør læse og kan høste Udbytte af.

HERLUF WINGE var født 1857, døde 1923, og har levet saa langt op imod vor Tid, at han har været kendt af en stor Del af den nulevende Slægt, og hvad mere er, har haft en overordentlig Indflydelse paa mange af dem, der i hans Levetid gav sig af med Fugle; og ikke saa underligt, han var en sjælden højt begavet, kundskabsrig og ejendommelig Personlighed, som man absolut maatte føle sig tiltrukket af. Hans Bane gik i det ydre ad lige Veje; han blev Student som syttenaarig, 7 Aar efter Magister, blev Assistent ved Zoologisk Museum i 1885, Viceinspektør i 1892 og var i henved 40 Aar knyttet til Museet, hvor hans daglige Ankomst og Bortgang var som et Uhrværk. Det er paa Pattedyrenes Omraade, at WINGE's hovedsagelige Arbejde falder, og hans Hovedværk er en Bearbejdelse af P. W. LUND's Fund fra de brasilianske Knoglehuler; i hans sidste Aar udkom det store Arbejde: »Pattedyrslægter«; men vi maa her holde os til hans ornithologiske Virken. Interessen for og Kærligheden til Fugle havde han fra sin Barndom. Adskillige vil endnu huske hans tidligere, skønne Bolig, det gamle Landsted i Øster

Allé, der laa, hvor nu Østre Elektricitetsværk er opført, Hovedbygningen, der laa et Stykke fra Vejen med Længer paa begge Sider af Gaardspladsen, og Dørhammeren, der sikkert var et af de sidste Eksemplarer, der overhovedet var i Brug. En ret stor Have hørte til Stedet, men var tidligere langt større og strakte sig i WINGE's Barndom vistnok helt ned til Strandvejen. Senere flyttede han til Hellerup, hvor han fik sit Ønske realiseret om at eje et Stykke Land, der kunde henligge i Naturtilstand, og unægtelig havde han Glæde og Udbytte heraf. Herude levede han sit regelmæssige Liv med Arbejde Dagen igennem, afbrudt Søndag Formiddag af en Tur ud at se paa Fugle, til Gentofte Sø eller andre Steder i Omegnen. I sine senere Aar havde han jævnlig nogle unge med paa sine Søndagsture, og for dem staa disse uforglemmelige. I det hele kan man sige, at alle, som har haft med WINGE at gøre, vil have modtaget Indtryk af ham som en ualmindelig tiltalende Karakter, men en Mand, der holdt bestemt paa sine Meninger, ikke veg en Tomme fra, hvad han ansaa for det rette, og en Mand, der vel kendte sit eget Værd. Som nævnt fortsatte WINGE Udgivelsen af Fyrberetningerne, supplerede med hans egne aarlige Fugleiagttagelser, og han skrev et større Arbejde om Grønlands Fugle (udkommet i »Meddelelser om Grønland«); selv havde han aldrig været i Grønland, men han giver i Bogen en fortræffelig Udsigt over Fuglelivet deroppe, de enkelte Arter og Litteraturen om Grønlands Fugle. Da det gamle »Frem« udkom, henvendte man sig til WINGE for at faa ham til at skrive om Pattedyr og Fugle; det var en yderst begrænset Plads, der blev ham anvist til Fuglene, men han gik heldigvis langt udenfor den og frembragte herved det overordentlig værdifulde Afsnit om Fuglene i »Danmarks Natur«; det var en af de faa Gange, han indlod sig paa at skrive, hvad man kalder »populært« om Fugle. Kulturens Fremskridt paa Naturens Bekostning var ham en Sorg, Jagt og Efterstræbelse af Dyr en Vederstyggelighed; hele sin Formue efterlod han til et Fuglereservat, til hvilket senere er købt Øen Vaarsø i Horsens Fjord.

Der fandtes i dette Tidsrum en yngre Zoolog, KNUD ANDERSEN, hvis Kundskaber i den videnskabelige Ornithologi var ualmindelige, medens han iøvrigt ogsaa var interesseret i ornithologiske Studier i Marken, desuden en ivrig Samler og en udmærket Præparator. For de fleste kendes han nu kun af Navn som

Forfatter af en Række Beretninger om Færøernes Fugle; blandt nulevende Danske er jeg vel den, der har staaet ham nærmest, og da der i Litteraturen kun findes lidt om hans Liv, skal jeg berette noget herom; det kom unægtelig til at forme sig anderledes, end man havde kunnet vente. Andersen var født i Kjøbenhavn i 1867 og begyndte efter Studentereksamen at studere Zoologi med Fugle som Speciale; indenfor disse var det særlig Skrigefuglene han gav sig af med. Han var ubemidlet, maatte undervise for at eksistere og arbejdede en Del paa Zoologisk Museum. Embedseksamen fik han aldrig, skønt fra mange Sider stærkt opfordret dertil af Mennesker, som kendte hans Interesse for og sjældne Viden om Fuglene. Unægtelig forbavsedes alle, da man hørte, at han drog til Bulgarien som Assistent ved Fyrst FERDINAND's Museum, en Stilling, som af forskellige Grunde kun lidet tilfredsstillede ham. Hans Sprogtalent gjorde ham det let at finde sig tilrette udenlands, men hvad man forstaar ved Hofmand, var han visselig ikke. Efter nogle Aars Forløb brød han af og naaede til Berlin, hvor han opholdt sig i nogen Tid; under Opholdet der fik han en Ansættelse ved British Museum i London, hvortil han rejste, og hvor han senere blev; sit Fædreland gensaa han aldrig. Fuglestudierne forlod han, men blev derimod en anerkendt Specialist i Flagermus. Hans Liv var af flere Grunde ikke lykkeligt, kort efter Krigen forsvandt han fra sit Hjem med et Par korte Afskedsord, og ingen har siden hørt noget fra ham. ANDERSEN's litterære Virksomhed i den danske Ornithologi var ikke stor; han skrev en lille Artikel om den østasiatiske Brunsvenske, *Chloris sinica*, som havde forvildet sig til Danmark, og fortjenstfulde Arbejder om færøiske Fugle paa Grundlag af Fugleskind, som han modtog fra P. F. PETERSEN, Nolsø. I Sofia gjorde han Iagttagelser over Trækfuglene her, hvilke blev offentliggjort i det ungarske Tidsskrift: »Aquila«. Det var et Tab for dansk Ornithologi, at han forlod sit Land og sit oprindelige Studium.

Vi er nu naaet op imod Aarhundredskiftet, Sansen for Naturen var vokset betydeligt og indskrænkedes ikke længere til smaa begrænsede Kredse. Medens de naturhistoriske Tidsskrifter i Aarhundredets første $\frac{2}{3}$ indeholdt Artikler fra alle forskellige

Grene af Naturvidenskabens Omraade, var der nu begyndt en Sondring. Først skiltes Zoologien og Botaniken, senere fik Geografin, Geologien og indenfor Zoologien Entomologien deres særlige Foreninger og Tidsskrifter. De populærvidenskabelige Tidsskrifter, som udkom paa denne Tid: MØRK HANSEN'S »Naturen og Mennesket« og »Flora og Fauna« indeholdt adskillige Artikler af ornithologisk Indhold, og Studiet af Fugle trivedes og blomstrede i Tyskland og Østrig, England og Amerika. Nye Retninger og Arbejdsfelter var kommet frem indenfor Ornithologien; man arbejdede paa at finde et naturligt System, som kunde afløse LINNÉ'S, der ikke svarede til Nutidens Krav. Palæontologiske Undersøgelser havde lært os nogle af Fuglenes Stamformer at kende og den nøje Sammenhæng mellem Fugle og Krybdyr. Racespørgsmaalet var kommen frem og den dermed følgende trinære Navnebetegnelse. Naturfredningssagen begyndte at fange Interessen, og her hjemme blev man klar over, hvor galt det var fat med vore Rovfugle og adskillige andre Arter. Der arbejdedes ivrigt med Trækundersøgelser, og H. CHR. C. MORTENSEN havde ved Aarhundredskiftet begyndt paa sine geniale Ringmærkningsforsøg. Et Kuld af yngre Ornithologer var vokset op, alt synes at gøre det rimeligt at man forsøgte en Sammenlutning, at skabe en ornithologisk Forening.

Saa længe der her i Landet havde været Mennesker, som interesserede sig for Fugle, havde der ogsaa været Lyst og Trang til at slutte sig sammen i større eller mindre Kredse, men en egentlig Forening var aldrig dannet. Der blev iøvrigt forsøgt derpaa, men uden Held, eller rettere sagt de, som skulde stifte Foreningen, mistvivlede paa Forhaand om Muligheden af at løse Opgaven. I Efteraaret 1891 var jeg med til et indledende Møde, hvor Sagen skulde sættes i Gang. Hvem der var Indbydere husker jeg ikke, men blandt Deltagerne var HOFMAN BANG, Direktør for Zoologisk Have, JONAS COLLIN, fhv. Adjunkt JUEL, Aalborg, og R. JUL. OLSEN. Nu, 40 Aar efter, staar alle Enkeltheder ikke ganske tydeligt for mig, men i hvert Tilfælde var der almindelig Enighed om, at Sagen ikke lod sig gennemføre; et Tidsskrift var ogsaa paa Tale, men det fandt man umuligt at give sig i Lag med. Saa gik der 14 Aar, før Planen blev til Virkelighed; et Forsøg i den mellemliggende Tid paa at skabe et ornithologisk Tidsskrift vidnede om Udgiverens gode Vilje, men de 4 udkomne Hefter betyder ikke meget i vor Litteratur.

Dansk ornithologisk Forening stiftedes i 1906, og om dens Virken, og hvad der ellers er foregaaet paa Ornithologiens Omraade siden da, foreligger der saa gode Meddelelser i Foreningens Tidsskrift, at det vil være rimeligt her at standse med Udsigten over Ornithologiens Historie i Danmark.

LIDT OM GRAVÆNDERNES BIOLOGI

AF

VAGN HOLSTEIN

Af den Artikel, jeg i dette Tidsskrifts XX. Aargang skrev om Fuglelivet paa Einsidelsborg Gods, fremgaar det, at Gravanden *Tadorna tadorna*, der var en endog meget talrig Ynglefugl. I de ni Aar, jeg tilbragte paa Godset, havde jeg i Yngletiden næsten daglig Lejlighed til at iagttage Snese og atter Snese af Gravandepar, som havde deres Tilhold ved den lavvandede Fjord: Næraa Strand; og derfor var det mig i adskillige Aar en stadig Gaade, at det aldrig kunde lykkes mig at faa at se, hvorledes Gravænderne forholdt sig under Parringen.

At Grunden ikke var Mangel paa Udholdenhed fra min Side, følte jeg mig efterhaanden overtydet om. Mine Observationer af Gravandeparrene strakte sig ofte over mange Timer i Træk, ja, ikke helt sjældent over halve Dage og fandt Tid efter anden Sted paa de mest forskellige Tidspunkter paa saavel Døgnet som Aaret. Til Slut var det derfor ud fra en ren Sandsynlighedsbetragtning, jeg kom til den Overbevisning, at Gravænderne ikke parrer sig ude i Stranden, d. v. s. i det salte Vand, og Konsekvensen af dette Ræsonnement maatte derfor nødvendigvis blive, at jeg burde forlægge mine Observationsposter til Steder med fersk Vand. Det tog mig otte Aar at naa til dette Resultat gennem mine »negative« Iagttagelser — vi er ofte saa sendrægtige til at drage de rigtige Slutninger af det, vi ser foregaa, eller som i dette Tilfælde ikke ser foregaa, i Naturen; men da det først var gaaet op for mig, hvad jeg havde at gøre, varede det til Gengæld ogsaa kun een Time, inden jeg fik den første Gravandeparring at se, og af nogle faa Dages Iagttagelser lærte jeg